

Magtymguly -2/ romanyň dowamy

Category: Goşgular, Kitapcy, Taryhy proza

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Magtymguly -2/ romanyň dowamy * * *

Hanaly han Magtymguly şahyryň Astrabada gitmekden boýun gaçyryandygyny habar bermek üçin, Gulamaly hanyň çadyryna baka at goýdy. Şyhym harpyk hem dor ýabysyny gamçylap, onuň yzyndan sürdi. Ol beýik mertkbeli hana iki sany tohum at «peşgeş» berensoň, özüni Gulamaly hanyň ýanynda ýüzli hasap edýärdi (ýöne welin, her gezek şol iki at ýadyna düşende, ýüregine köz basylan ýaly bolýardy).

Gulamaly hanyň çadyryna bardylar. Çadyryň töweregi alagykylykdy, sürlüp eltilen mallaryň gyk-bagyndan, adamlaryň galmagalyndan ýaňa üýn alşar ýaly däldi. Çadyryň günbatarsyndaky ýalazy meýdanda salgyt deregine alnan halylar, gülli keçeler, matalar, baganalar, hkr hili kümüş şaýlar hem at esbaplary depe bolup ýatyrdy. Serbazlar olary saýhallap çuwallara salýardylar; keçelerdir halyalary düýrleşdirip daňşdyrýardylar. Kümüş şaýlaryň, at esbaplarynyň göze ýakymlyraklaryny Gulamaly hanyň çadyryna getirýärdiler. Soňra olaryň nirä äkidilýänini Gulamaly hanyň özünden başga bilýän adam ýokdy. Çadyrdan otuz-kyrk ädim gündogarda bir topar ýaşajyk oglan hem gyzlar möjekden gorkan guzy ýaly biribirlerine gysylyşyp otyrды. Bular üzülmedik salgytlaryň deregine alnyp gaýdylan çagalardy. Olardan elli ädim çemesi gaýrada bir topar aýal hem erkek adamlar eziz balalaryna gözlerini dikip, dady-perýat edýärdiler. Käbir adamlar bagyr awusyna dözüp bilmän, ýesirlere baka dyzaýardylar. Sakçylar olary gamçy bilen urýardylar. Hanaly han atyny öňürdikledip gelşine, çadyra otuz ädim çemesi ýetmän, atyndan düşdi. Şyhym harpyk ondan hek birnäçe ädim aňyrda saklandy. Hanaly han baryp, Gulamaly hana tagzym etdi:

– Salgyt ýygnaldy, han aga. Salgydyny üzmedikleriň malgaralary alyndy.

– Şbhyr nirede?

– Ony gördüm, han aga. Hökümdaryň ony öz huzuryna çagyranlygynam aýtdym. Ol tekepbirlik edýä. «Barjak däl» diýýä.

Gulamaly han pikire gitdi. Muhammethasan han Magtymguly şahyry hezzetläp, hormatlap getirmegi buýrupdy. Şahyr bu çakylygy kabul etmese nätmeli? Şahyry äkitmän, boş barsaňam-a, Muhammethasan hanyň öňünde jogap bermek gerekdir.

– Her zat et welin, ony meniň ýanyma getir! – diýip, Gulamaly han buýruk berdi,

– Menem şony aýdyp durun-da, han aga. Ol göwnänok.

– Gepe düşmez adam ekeniň-ow! Zor görkezseňiz zor görkeziň, ýalbarsaňyz ýalbaryň, ol meniň işim däl! Ýöne, şahyr şu ýerde häzir bolsun!

Hanaly han ýene oba baka at goýdy.

Şyhym harpyk ýabysynyň jylawundan tutup, Gulamaly hana seredip durdy. Ahyry Gulamaly han, näme üçindir, bärisini bakdy-da, Şyhym harpyga seretdi, onuň iki sany tohum aty elinden aldyryp, bir çaman ýabyny münüp gelşine gülküsi tutdy. Şyhym harpyk onuň bu gülküsine özüçe düşündi: serdar özüne hoşamaýlyk edýändir öýtdi. Ol ýabysynyň jylawuny ullakan daşa basdyrды-da, Gulamaly hanyň çadyryna baka ugrady. Sakçylar ony goýbermediler. Gulamaly han Şyhym harpygyň sesini eşidip, yzyna gaňryldy:

– Saňa näme gerek?

– Meni tanaňokmy, han aga? – diýip, Şyhym baý baş atdy. – Men Şyhym baý! Beýik mertebeli hökümdara iki sany at peşgeş berenim ýadyňa düşenokmy?

– Hawa, ýadymda. Indi menlik näme işiň bar?

– İşim ýok-la, han aga, ýöne seni göreýin hememdäninim salamlaşayyn diýip geläýdim.

Şu aralykda iki sany serbaz egni biz köýnekli, bili kendir guşakly bir ýigdekçäni südenekledip getirdiler. Şyhym harpyk onuň Gully ýetimidigini tanady.

– Bu ýigit atyny gizläpdir, han aga! – diýip, serbazlardan biri Gulamaly hana tagzym etdi.

– Meňiň atym ýok, meni nähak horlaýarlar – diýip, Gully ýetim Gulamaly hana arz etdi.

Häliden bäri Gulamaly hana nädip ýaranjagyny bilmän duran Şyhym harpygyň göhi geldi.

– Onuň aty bar, han aga! – diýip, ol Gulamaly hana baka ylgady. – Eger çynym, onuň tohum be-ewi bar.

– Göniňden gel, atyň nirede? – diýip, Gulamaly han gazaply sorady.

– Atymy ýitirdim, näçe gün bäri gözläp tapamok.

– Ýalan sözleýär – diýip, Şyhym harpyk ýene ara sokuldy. – Ol atyny birki günlükde-de münüp ýördi. Eger öwlüýä kessin!

Gulamaly han eýmenç gözlerini Gully ýetime alartdy.

– Ýalan sözleýäňmi?

– Ýalan sözlämok! – diýip, Gully ýetim mönsüredi. – Gaýtam ol ýalan sözleýä. Uly baý bolup ýalan sözläp durmaga utananagam! Men-ä bir topar gün bäri obada-da ýokdum. Kimden sorasaň soray!

– Gepi köpeltme! – diýip, Gulamaly han onuň sözünü kesdi. – Sen atyňy getirip berjekmi, berjek dälmi?

– Tapmasam nädeýin? Ýitipdir.

– Ony äkidiň-de, tä atyny tapyp berýänçä ýenjiň!

Gully ýetim haýbat bilen döşüni gaýşartdy-da, ýumruklaryny düwüp, Gulamaly hana çişerildi.

– Ýenjiň! Keýpden çykýançaňyz ýenjiň! Öldüräýseňizem menden at almarsyňyz!

Serbazlar Gullyny idenekledip, gerşiň üstüne çykardylar, onuň köýnegini egnine çenli ýygyrдыdar-da, gyçak daşlaryň üstünde ýüzin ýatyrдыlar.

– Atyňy berjekmi, ýokmy? – diýip, serbazlardan biri gamçysyny galdyryp, haýbat atdy.

– At ýerine belañ sapyny alyň! – diýip, Gully ýetim jabjyndy.

Yzly-yzyna urlan gamçylar ýaş ýigidiň ýagyrynysynda goşa zolak emele getirdi. Gully ýetim gamçylaryň awusyna çydap bilmän, ynjyly iňledi. Birdenem syçrap ýerinden turdk-da, garşysynda sömelip duran serbazy bat bilen itip goýberdi. Oslagsyz itilen serbaz arkanlygyna entirekläp gitdi, ol tasdanam gaýadan togalanyp gaýdypdy. Şu pursatdan peýdalanyp, Gully ýetim özüni gaýadan aşak goýberdi. Ol aşak düşenden soň aýaklaryny, bilini tutup, salym ynjy bilen towlandy, ýöne basym özüni az dürsedi-

de, jülgäniň içindäki böwürslenleriň astyna sümüp gitdi. Beýle waka bolar öýdüp göwünlerine gelmedik serbazlar aňka-taňka boldular. Hasyr-husur ýaraqlaryna ýapyşdylar. Bu galmagaly eşidip, Gulamaly han çadyrdan çykdy.

– Näme boldy?

Serbazlar ylgap baryp, Gulamaly hanyň aýagyna ýykyldylar.

– Günämizi ötüň, han aga! Biz ol oglany gaçyrdyk. Ol hakyt gaýadan özüni goýberdi-de ötägitdi.

– Zäher etdi! – diýip, Gulamaly han azgyryldy. – Ony tapyň! Ýere girenem bolsa gazyp çykaryň!

Serbazlar çalasyňlyk bilen ýerlerinden turdylar-da, Gullynyň zzyndan kowdular.

«Üstümüzde duşman höküm sürüp dur...»

Hanaly han dolanyp gelyänçä, Gulamaly han köp garaşmaly boldy. Iň soňunda-da ol boş geldi.

– Günämizi ötüň, han aga! – diýip, ol Gulamaly hana baş egdi.

– Şahyr bir ýere sumat bolupdyr. Obany agdar-dünđer edip, hiç ýerden tapmadyk,

Gulamaly han syçrap ýerinden turdy.

– Tapyňlanokmy? Ikindi bolýança saňa möhlet berýän. Şoňa çenli şahyry tapyp getirseň-ä getireniň, ýogsa-da şahyryň her süňňüne on adamy seniň öz neberänden ýesir edip äkiderin!

Hanaly han Gulamaly hana tagzym etdi:

– Ony gözläp tapmak kyn bolar. Magtymgulynyň kakasy Döwletmämmet mollany getirmek gerek! Eger, Magtymguly tapylmasa, onuň öwezine kakasynyň äkidiljekdigini yglan etmek gerek! Atasynyň äkidiljegini bilse, Magtymguly durup bilmän, özem geler.

Bu pikir Gulamaly hanyň göwnüne ýarady.

– Döwletmämmet mollanyň zzyndan gidiň! Onuň ähli dogan-garyndaşy bilen şu ýere getiriň!

Hanaly han atlandy. Ýola düşmekçi bolanda Gulamaly han:

– Şahyryň sygyr diwanyny hem alyp geliň!– diýip, buýruk berdi.

Hanaly han nökerlerini yzyna tirkäp, oba baka eňdi. Olar Döwletmämmet mollany öňlerine salyp gaýtdylar. Şahyryň

goşgulary saklanýan sandyjagy hem alyp gaýtdylar. Zamananyň iň asylly adamlarynyň biri bolan Döwletmämet mollanyň Hanaly ýaly binamysyň önüne düşüp barýanyny görmek iňňän elhençdi. Döwletmämet molla garaýşynda-da, hereketinde-de ejizlik görkezmeýärdi. Ol garry göwresini dik tutup, pähimli gözlerini ýeňe dikip, gidip barýardy.

Şyhym harpygyň ýabysy daňlan ýere gelip ýetenlerinde, Hanaly han atdan düşdi-de, Gulamaly hanyň çadyryna bardy. Şu aralykda Döwletmämet molla çadyryň töwereginde edilýän işleri gözden geçirdi. Ol obadan talanyp alnan mallary, zatlary synlady. Ýesir edilip getirilen neresse çagalary, dady-perýat edýän ata-eneleri görende, onuň gözleri ümezläp gitdi.

– Uşbu jebri-zulumdan, eý biribar, guradyk biz barçalarymyz häkisar – diýip, ol hudaýa nalyş etdi.

Hanaly han Magtymgulynyň öýünden getirilen sandygy Gulamaly hana uzatdy.

– Bu näme? – diýip, Gulamaly han geň galdy.

– Magtymguly şahyryň şygrylary şu sandyjakdamyş.

Gulamaly han sandyjagy aldy-da, oňa syn etdi,

– Örän rejelenip bejerilen sandyk eken. Magtymguly beýle owadan sandygy nireden aldyka?

– Ony şahyryň özi ýasandyr – diýip, Hanaly han düşündirdi. – Ol ökde kümüş ussasy. Hanha, o-da şahyryň atasy Döwletmämet molla!

– Ýeri, goja! – diýip, Gulamaly han ýasama wäşilik bilen gülen boldy. – Beýik mertebeli hökümdaryň goşun serkerdesine hormat goýañok-la!

– Hormatam hormat eden adama edilýändir. Siz meni at aldyna salyp getirdiňiz ahyryn – diýip, Döwletmämet molla giň göwrümlilik bilen jogap berdi. – Ikimiziň gözümüz bir-birine hormat bilen garap bilmez. Bizlik näme hyzmatyňyz bolsa aýdyberiň!

Bu goja bilen gepleşmegiň Şyhym harpyk bilen gepleşen ýaly bolmajagyna Gulamaly han düşündi. Ol gürrüňi uzaldyp durman, esasy meselä geçmegi makul bildi.

– Bize siziň ogluňyz gerek, goja. Astrabadyň beýik mertebeli käkimi ony öz huzuryňa çagyrmaga mynasyp gerdi.

– Meniň oglum näme diýýäkä? Özüni hanyň çakylygyna mynasyp görýärmikä?

– Ol näme diýdigiň?

Döwletmämmet molla gürrüňdeşi üçin örän düşnükli bolan sözi ýene bir gezek gaýtalamagy ýerliksiz hasap etdi.

– Size oglum gerek bolsa, bizi näme üçin at öňüne salyp getirdiňiz? Gerekli adamyňyzy çagyrmaly ýekeniňiz-dä!

– Sen bize ogluňy tapyp ber! Eger ol tapylmasa... Tapylmasa, onuň ýerine sizi äkitmeli bolarys!

– Ine, bu siziň hökümdaryňyzyň çakylygyna meňzeýär. Oglum tapylmasa, meni äkitmeli diýip, höküm edilen bolsa, onda ýörüň!

Gulamaly han Magtymgulyňyň ýerine Döwletmämmet mollany äkidip biljek däldi. Astrabadyň häkimine Magtymguly şahyryň atasy däl-de, özi gerekdi.

Şu halatda meýdandaky adamlardan biri:

– Magtymguly gelýä! – diýip gygyrды.

Hemmeleriň nazary çadyra ýetip gelýän daýanykdy, görmegeý ýigide dikildi. Magtymguly aňyrdan gelşine, atasynyň öňüne geldi.

– Günämi ötüň, atam! Men sebäpli size-de ezýet beripdirler. Küle çöken täleý biziň bilen şeýle gödek oýun edeni üçin, meni ýazgarmaweriň!

– Sen näme üçin geldiň, oglum? – diýip, Döwletmämmet molla nägile nazar bilen Magtymgula seretdi. – Heý öz aýagyň bilenem duşmanyň duzagyna düşerlermi?

Şahyrdan susty basylanyny duýdurmajak bolup, ýasama parahatlyk bilen gopbamsyrap duran Gulamaly han entek özüne gezek ýetmänkä, gürrüňe goşuldy.

– A-a... Magtymguly şahyr! Hoş gördük! Özüňi köp gözletdiň-le! Astrabat welaýatynyň hökümdary Muhammethasan hanyň sizi öz köşgüne çagyranlygyny aýtmadylarmy?

– Elkin ýatyp, erkin ýaşap ýören bir sähraýy türkmen Muhammethasan hanyň nämesine derkar bolduka?

– Ony hökümdaryň huzuryna baranyňdan soň bilersiň.

Magtymguly kakasy bilen bile getirilen adamlary görkezdi;

– Bu bendeleri näme üçin bendiwan edip goýupsyňyz? Olaram

Muhammethasan han çagyrdymy?

Gulamaly han ulumsylyk bilen ardyndy-da:

– Olary boşadyň! – diýip, buýruk berdi.

Magtymguly, her gezek gözi düşende, ýüregine tyg bolup sanjylýan görnüşi Gulamaly hana görkezdi,

– Obadan getirilen neresse çagalaram azat ediň!

Gulamaly han sesini çykarmady. Magtymguly öz talabyny has düşnükli edip gaýtalamaly boldy.

– Serdar, eger meni Astrabada alyp gitmek niýetiň bar bolsa, çagalary azat ediň!

Gulamaly han Magtymgula alarylyp seretdi Şahyryň gözleri «Eger diýenimi etmeseň, Astrabada gitmen» diýip, hetjykläp duran ýalydy. Bu sry aňlan Gulamaly han Magtymgulyň talabyny ýerine ýetirmäge mejbur boldy.

Ejizlik bilen boýunlaryny burup oturan neresse çagalar kökenden boşan owlak-guzy ýaly bolup, ene-atalaryna baka okduryldylar. Eziz zürýatларыny ellerinden aldyryp, bagyr awusyny çekip oturan biçäre ata-eneler öz balalaryny bagyrlaryna basdylar.

Şu aralykda Gulamaly han:

– Magtymguly şahyryň neberesine degişli zatlary hem mallary gaýtaryp beriň! – diýip, buýruk berdi.

Megerem, ol muny Magtymgulyň göwnüni awlamak maksady bilen eden bolsa gerek. Emma Magtymguly munuň üçin begenip durmady.

– Buýruk beriň, meniň öýümden alnan sandygy gaýtaryp bersinler! – diýip, ol Gulamaly handan haýyş etdi. – Onda meniň goşgularymdan başga zat ýok.

– Biz ony hökümdaryň huzuryna eltmeli, şahyr. Galan gürrüňi hökümdaryň özi bilen edersiň!

Magtymguly Gulamaly hana jogap bermedi-de, Döwletmämmet molla tarap öwrüldi.

– Men gideýin, atam! Meni hudaýa tabşyryň-da, ak pata beriň! Men sebäpli il-günüme bir zeper ýet-

– Oglum, sen näme üçin çagyrylýanyň bilýämiň?

– Hökümdar meniň wyždanymy satyn almak isleýän bolsa gerek.

– Bir zady bilgin, oglum! Seniň paýhasly başyň ýalňyz bir hudaýyň önünde egilmelidir!

* * *

Gully ýetim özüni gaýadan goýberenden soň aýaklarynyň hem biliniň gaty agyrýanlygyna garaman, endamyny böwürslenleriň tikenlerine ýyrtdyryp, şildiräp akýan suwuň ugry bilen emedekläp gaçdy.

Ol esli gaçansoň aýak çekip, töweregine diň saldy. Golaý-goltumda aýak sesini eşitmänsoň böwürslenlikden çykdy-da, darajyk jülgäniň ugry bilen, günbatara bakan ylgady. Ol ýene esli ýere gidip, öwrümleriň arasynda gizlenenden soň, dagyn üstüne çykdy-da, telpek ýaly çugdam kerkaw agajynyň aşgyna sümüldi. Gully ýetimiň gireni hem şoldy welin onuň gapdalyndan elhenç haşyldy peýda boldy. Bir seretse, onuň sag gapdalynda oklaw ýaly gara ýylan kellesini galdyryp, ýalmanyp dur.

Gully ýetim tisginip gitdi. Edil şu halatda Gully ýetimi gözleýän serbazlaryň aýak sesi eşidildi. Olaryň hümürdileri-de Gully ýetimiň gulagyna geldi. Gully ýetim kerkawyň astyndan çykaýsa serbazlar ony görjekdi. Ol bialaç ýylan bilew söweşe girmeli boldy. Gully ýetimiň bagtyna, ýylan ýañyrak syçan kürümine girip, bir topar syçan ýuwdan eken. Ýuwdulan syçanlar ýylanyň bilinde ýumry-ýumry bolup, bildirip durdy. Gully ýetim gaýpdalynda ýatan daşy aldy-da, ýylany urdy. Daş ýylanyň biline degip, oňurgasyny ýazdyrды. Bili oňrulan ýylan ýatan ýerinde tovlanmaga başlady. Gully ýetim öňküdenem ullakan daşy ýylanyň kellesiniň üstünde goýdy.

Oňa çenli serbazlaryň aýak sesi has golaýa geldi. Olar Gullyny gözläp halys bolan bolmaga çemeli, Gully ýetimiň bukulyp ýatan yeriniň gabat aşagyna gelip, bir daşyň üstünde oturdylar.

– Dagyň üstüne çykyp görmälimi, Nowruz aga – diýip, azsalym dynç alanlaryndan soň, serbazlardan biri sorady.

Nowruz aga diýlip ady tutulan beýleki serbaz sesini çykarman, eli bilen ýüzüniň derini syryp goýberdi. Bu sakgalyndan ak giren, garaýagyz, burunlak ýaşulydy.

– Aý, indi ol tapylmaz – diýip, Nowruz aga jogap berdi. – Ol gaty çakgan ýigit eken. Eýýäm ummadan çykandyr.

Gully ýetim olaryň gürrüňini eşidip ýatyrdy.

– Şu ýerde oturaly-da, soňrak «tapmadyk» diýip baraýaly. – diýip, Nowruz aga pyşyrdady. – Oňa çenli Gulamaly hanyňam

gahary böwşeşer. Belki, bize jeza-da berjek bolup durmaz.

– Biziňkiler indi nämä garaşýarka? – diýip, ýaş serbaz sorady.

– Ýygnaljak salgyt ýygnaldy, mallar ugradyldy.

– Magtymguly şahyry gözleýärler – diýip, Nowruz aga jogap berdi. – Ony Astrabada äkitjeklermiş.

– Magtymguly şahyr? – diýip, ýaş serbaz geň aldy. – Men şu ady ozalam eşidipdim.

– Eşidensiň! Men-ä onuň şygrynyň okalanynam eşitdim.

Nowruz aga ädigini çykardy-da, dolagyny çözüp, ýagyna seretdi. Onuň ädik sürtüp gan öýen ökjesi dym gyzyldy.

– Içigar galmyş, ýara bolupdyr. Bu ýere gelip maýybam bolduk.

– Ozallar sen zyndanda sakçylyk ederdiň diýip, ýaş serbaz dillendi. – Sakçylyk edibermezlermi? Munuň ýaly ýörişe gidenden sakçylyk edip ýören kem dälidir.

– Aý, hiç ýerde-de gowulyk ýok! – diýip, Nowruz aga zeýrendi.

– Haýsyny görmeseň şol gowy! Sakçylyk etseň, mysapyr bendeleriň gargyşyna galýaň. Ýörişe gitseň, ondanam erbet. Güne gazanmakdan başga edýän pişämiz ýok. Bolsa-da, biziň ýala goja kişä sakçylyk amatly ýaly.

Gully ýetim serbazlaryň gürrüňini diňläp ýatyşyna, birden onuň ýalañaç injigine bir sowuk zat degdi. Görse ýaňky ýylan urnup-urnup daşyň astyndan sypypdyr-da, Gully ýetimiň aýagynyň ýanynda tovlanyp ýatyr. Gully ýetim birden aýagyky çekip goýberenini duýman galdy. Şonda bir kiçijik daş aşakdygyna togalanyp gaýtdy.

– Ýokarda biri bar ýaly-la! – diýip, ýaş serbaz naýzasyny alyp, ýokaryk dyrmaşyp ugrady. Gully ýetim aljyramady. Ol ýylanyň guýrugyndan tutdy-da, ony gaýadan aşak pyzyp goýberdi.

– Ýylan! – diýip, ýaş serbaz zähresi ýarylan ýaly bolup gaýra çekildi-de, ýetişip bildiginden ony daşlamaga durdy. Şol aralykda Gulamaly hanyň çadyry dikilen ýerde surnaý çalyndy.

– Biziňkiler ugraýarlar – diýip, ýaş serbaz howsala düşdi. – Biz näderis?

– Bilýäňmi näme, biz baraly-da, sesimizi çykarman, işimiz bilen boluberele! Bu wagt Gulamaly hanyň aladaly wagty. Belki, ol bize beren buýrugyny ýadyndan çykarayady-da!

Serbazlar ýüzlerini sallap, çadyra baka gitdiler.

Gulamaly han ugramaga taýyn boldy. Obadan talanyp alnan mallary ugratdylar, zatlary ýabylara, gatyrlara ýüklediler. Magtymgulynyň hem ýol şaýyny tutdular. Onuň horjunyny getirip berdiler. Döwletmämet molla horjunyň bir gözüniň köjügin açdy-da, ýerden bir goşawuç toprak alyp, horjuna guýdy.

– Öz iliň topragy ýat ülkede saňa hemaýat berer!

Magtymguly horjuny eline aldy, üýşüp duran märekä seretdi-de, «Hoş galyň, mähribanlarym!» Diýýän ýaly, olara baş egdi. Şonda öz balasynyň uzyndan gelen aýallardan biri Magtymgula seredip, horkuldap aglady. Ony görüp, ýene birnäçe aýal aglamaga durdy. Märekäniň içinde galagopluk başlandy.

Gulamaly hanyň öňünde ýallaklap ýören Hanaly han rejäniň geň däldigini aňdy-da, nökerlerine buýruk berdi. Nökerler şol demde märekäniň öňüni gabadylar. Emma gykylyk köşeşmedi. Ýigitler Hanaly hanyň nökerleri bilen sögüşmäge başladylar.

– Eý, hudaýyň bendeleri! – Döwletmämet molla gygyrdy. – Oglumy sylanyňyz üçin taňryýalkasyn! Ýöne biziň keç takdyrymyz üçin siz özüňizi heläk ýetmän! Ýorganyňyza görä aýak uzadyň! Oglumy hudaýa gabşyralyň! Galanynam Magtymgulynyň özi biler.

Märeke birneme köşeşdi. Şu halatda Nowruz aga bilen ýoldaşy-da geldi. Gulamaly han gazap bilen olara gözünü alartdy. Ýöne nämä üçindir sesini çykarmady. Gulamaly han «ugramaly» diýip buýruk berdi.

Astrabada gidilýän ýol bir görseň ýaýylyp ýatan, bir görseňem has daralýan egri-bugry jülgäniň içi bilen gidýärdi. Jülgäniň kä ýerleri tekiz ýapgytlyklar bilen gabalyp, ýapylyň ýüzi göwen, ýowşan we dyzyňa ýetýän goňurbaş bilen basyrylgydy. Kä ýerleri kert gaýalyk bolup, gaýanyň ýüzünde kerkaw hem arça agaçlary gögerýärdi.

Gulamaly han öňden sürüp barýardy, onuň zyznda onbaşylar, serbazlar barýardy. Üsti ýükli eşekler, gatyrlar, ýabylar goşunyň zyzndan uzyn hatar. bolup, süýşüp barýardy. On-on baş sany serbaz iň yzdan sürüp, hatara sakçylyk edýärdi.

Iňrik garalyp ugrapdy. Gulamaly han hiç kim bilen gürleşmän, içini gepledip barýardy. Astrabadyň häkimi Muhammethasan hanyň sylagyna mynasyp bolmak duýgusy, onuň başyny aýlaýardy. Bu wagt onuň pikiri nirededir wezirlilik tagtynyň üstünde perwaz

urýardy.

Garaňky düşdi, käkilikleriň uçmasy kesildi, diňe käýerlerde isaklaryň täsin owaz bilen gygyryýan sesleri eşidilýärdi.

Türkmen obalary yzda galady, dat-perýat edip gygyryşýan sesler, galmagallar gulaklardan daşlaşdy. Köp gowgalaryň şaýady bolan gara daglar dymýardy.

Birden ýeňse-de, uzyn hataryň yzynda aýylganç galmagal peýda boldy.

– Ýetiň! – diýip, Gulamaly han atyny yza öwürdi.

Gulamaly han her näçe gyssasa-da, serbazlar yza baka çalasyn hereket edip bilmediler. Üsti ýükli eşekler, gatyrlar, ýabylar darajyk jülgäni dolduryp durdy. Olar bu galmagala ürküp öňküden hem beter dykylyşyk döredýärdi.

Serbazlar eşekleri, gatyrlary gamçylap, başagaý bolup ýörkä yz tarapdan bir atly geldi.

– Han aga! – diýip, ol gygyryp gelýärdi. – Garakçylar... Sakçylary çapdylar, ýüklere talaň saldylar...

– Olary sypdyraýmaň – diýip, Gulamaly han gygyrdy.

– Eýýäm gaçyp gitdiler, serdar aga! – diýip, aňyrdan gelen serbaz jogap berdi. – Olar edil ýyldyrym ýaly bolup geldiler-de, bir salymyň içinde etjegini edip, ýene daga siňip gitdiler. Bir topar ýabyny ýüki-ýapy bilen alyp gitdiler.

– Bu şu töwerekdäki türkmenleriň işidir! – diýip, Gulamaly han çak etdi. – Olara mazalyja göz görkezmek gerek! Häziriň özünde yzomyza dolanagada, ýakyndaky obalara gan çaykalyň!

Magtymgulynyň endamy tikenekläp gitdi. Ol atyny yza öwürdi-de, Gulamaly hanyň ýanyna geldi.

– Paýhaslanyň, serdar! Munça ýygyna baş bolup gelen serdarda ýiti paýhas bolmagy gerek. Baş atly garakçy üstümize döküldi diýip, parahat oturan obany gyrgyna bermek akylly serdaryň etjek işimidir?!

Gulamaly han jogap bermedi. Ýöne obalary talamak üçin atly ibermäge-de töwekgellik edip bilmedi. Ol ýene bir topar atlyny tirkegiň yzyna geçirip, sakçylaryň sanyny köpeltdi-de, ýoluny dowam etdi. Taryhy proza